

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

Pandemi - İnfodemi Kıskacında Yeni Türk Dış Politikası Anlayışı

Doç. Dr. Ali Faik DEMİR

DİPAM Kurucu Üye, Kıdemli Araştırmacı

04 Temmuz 2020 | DİPAM Ofis, İstanbul

Seminer Notları

Corona ya da Covid 19 gündemimize birçok yeni veya az bildiğimiz konuyu getirdi. Bunlardan en öne çıkanı da salgın ya da yabancı dillerde de kullanıldığı şekliyle “pandemi”. İnfodemi de günümüzdeki bu korkunç süreçte yaratılan

kavramlardan biridir. Paralel olarak “yeni normal” ve “eski normal” gibi kavramların da popüler olduğu ve tartışıldığı bir dönemden geçilmektedir. Yeni normal, eski normal, her şey değişecek mi değişmeyecek mi gibi çok soru sorulmakta

ve tartışılmaktadır. Bu süreçte de Türk Dış Politikasında bir değişim oldu mu olmadı mı ya da neler yapıldı soruları konuşmamın ana eksenini teşkil ediyor. Mart ayından beri yaşananların Türk Dış Politikasında çok büyük kırılmalar ve değişimlere neden olduğunu söylemenin çok anlamlı olmadığını tabiki hepimiz biliyoruz. Fakat en azından bu süreçle ilgili neler yapıldığını, bu sürecin nasıl yönetildiğini, bunlara nasıl dönüşler olduğunu, hangi yeni krizlerin çıktığını, eski krizlerden çözülebilenler olup olmadığını ya da hangi planların öne çıktığını sizlerle paylaşarak bu süreci tartışmak istiyorum.

Pandemi kavramına baktığımızda, dünya tarihinde geçmişte de görülen ve sistemik anlamda dünya dengesini değiştirmiş çok büyük salgınlar olduğunu görüyoruz, o yüzden önce bununla yüzleşmek gerekir. Pandemi eski Yunanca'da Pan ve Demia'dan gelmektedir. Yani tüm halk demektir." İlk defa 1666'da İngiliz bir doktor tarafından Tüberküloz kitabında kullanılmıştır. Veba da aynı şekilde Arapça "bulaşıcı hastalık" kelimesinden gelmektedir. Yani salgın demektir, aslında bir hastalık demek değildir. Fransızca'da ise "peste" ise Latince pestis yani bulaşıcı

hastalık demektir. Belanın taşınması olarak düşünülmektedir. O yüzden bu kavramlardan bahsediyorsak, bir kötülüğün bir yıkımın bulaşmasından söz etmekteyiz; bu sebeple kavramların önemli olduğunu düşünmekteyim.

Bu süreç ve salgından konuşacaksak, bizim için en iyi yol gösterici salgının 1918'de yaşadığımız 1921'e kadar süren ama aslında 1930'a kadar etkisini sürdüren İspanyol gribi olduğunu düşünmekteyim. I. Dünya Savaşı'nda ölen insanlardan daha fazlasının bu salgından dolayı öldüğü hatırlanmalıdır. Baktığımızda böylesi bir salgının varlığında tüm dünyanın birinci gündemini bu oluşturuyorsa, tüm siyasetler ve doğal olarak siyasetçiler de buna göre hiza almak zorundadır.

Bu dönemde yeniden gündeme gelen salgın kavramının yanında yeni bir kavramla tanıştık: İnfodemi. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yaratılan bir kavramdı infodemi. Aslında dezenformasyon dememek için ya da başka bir gündem oluşturmak için infodemi denilmiştir. Bence bu da anlamlıdır çünkü insan için yaşamsal bir konunun manipüle edilmesiyle ilgili bir kavramdır. Aynı

zamanda burada da yaratılan bir kavram daha vardır o da Covidiot (Covid-Idiot) kavramıdır. İçinde bulunduğumuz sürecin bize getirdiği ve bizim de Covid-Aptalı olarak çevirdiğimiz bir kavramdır. Mesela maske takmak doğru mudur diyenler ile maske önemli değildir diyenler ya da tuvalet kâğıdı ve makarna saplantılı insanların nasıl bunları aptalca biriktirdiğini anlatan ve düşünmeden yapılan hareketlerden bahsetmektedir.

Herkesin yeni kavramlar ortaya attığı dönemde ben de bu süreçte bir mankurtlaştırma olduğunu iddia ediyorum. Covid aptalı deyiminden daha vahim olarak “mankurt” ifadesindeki gibi zamandan ve mekândan hatta kim olduğundan bile uzaklaşan insan örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda bu dönemin tıpkı mankurtlaştırılmış insanlar gibi bizi canavarlaştırdığını da görüyoruz. Maskesini takmayanlara bizi öldürecekmiş gözüyle bakıyor ve canavarlaşıyor. Diğer taraf da maske takmayı ve yaşananları bir illüzyon olarak görebiliyor. Sonuçta iyice kutuplaşmaktayız ve böylece ötekine karşı tahammülsüzlüğümüzü ortaya çıkarmış olmaktadır. Gerçekten ötekine karşı tahammülsüzlük ciddi anlamda artmaya

başlamıştır ve “öteki” benim dışımdaki herkes olmaya başlamıştır.

Bununla birlikte Covid-19 sonrasını değil sürecini konuşmalıyız çünkü bu süreç belki de 10 yıl sürecektir. Bu süreç içerisindeki kriz yönetimi derken de hiçbir şey Covid’den kaynaklanmamıştır. Yani “Covid geldiği için Kıbrıs sorunu değişti” ya da “Türkiye - ABD ilişkileri değişti” denilemez. Petrol fiyatlarının durumu, Rusya’nın Suudi Arabistan’ın ve ABD’nin birbirine girmesi de Covid’den öncedir.

Türkiye için 11 Mart’tan 1 Haziran’a kadar 82 günlük bir süreçten bahsetmekteyiz. Bu dönemde Cumhurbaşkanı başta olmak üzere Türkiye siyaseti oldukça aktiftir. Yurt dışına ziyaret olmamış ama telefon görüşmeleri olmuştur. Cumhurbaşkanı süreç boyunca 4 telefon görüşmesi ile en çok Putin ile görüşmüştür. Aynı süreçte Trump ve Filistin Devlet Başkanı ile de 3’er kez görüşmüştür. Bu sayılar önemlidir çünkü bu sayılarla ilişkilerdeki dengeleri anlayabilmekteyiz. Bunların arkasından Azerbaycan, Özbekistan, Endonezya, Almanya ve İtalya ve KKTC gelmektedir ki bunlarla da 2’şer kez telefon görüşmesi yapmıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın NATO Genel Sekreteri ve AB Konseyi Başkanı ile görüşmeleri de söz konusudur. Cumhurbaşkanı 17 Mart'ta Fransa Cumhurbaşkanı, Almanya ve Birleşik Krallık Başbakanları ile 4lü bir zirve de yapmıştır. Korona'da Suriye krizi, İdlip ve Libya konusu da konuşulmuştur. 26 Mart'ta da Cumhurbaşkanının G20'de bir konuşma yapmıştır. Yani bu süreç Türk dış politikası açısından oldukça yoğun ve aktif geçmiştir. Bu demek oluyor ki pandemide Türkiye içe kapanmamış ve süreci kendisi için fırsata dönüştürmek için özellikle ekonomik alanda çabalamıştır. Pandemi döneminde Türkiye'nin insancıl diplomasiye çok önem verdiği görülmektedir. Türkiye kim olursa olsun bizden yardım isteyen her devlete yardım ederiz mottosunu tercih etmiştir.

Türkiye'nin süreç içerisindeki tavrına baktığımızda iç politika kadar dış politikayı özellikle Libya konusundaki gibi aktif tuttuğunu görmekteyiz. Fakat bunun sebebi olarak pandemiye göstermenin gereği yoktur. Çünkü Libya sorunu Kaddafi öldüğünden beri vardır. Fakat bununla birlikte pandemi sürecindeki birçok şeyin etkisinin görüldüğü yerin de Libya olduğunu görmekteyiz. Libya aynı

zamanda Türk Dış politikasında jeopolitik olarak bir değişimin de temsilcisidir. Bugüne kadar hem komşularımızla bir ilişki üzerinden bir zemine giderken Libya ile birlikte başka bir zeminde Türkiye güç elde etmeye çalışmıştır. Elbette Afrika'da da bunun bir benzerini görebiliriz fakat Libya bunlardan çok daha farklıdır çünkü yalnızca TİKA üzerinden bir camii ya da su kuyusu vb. yapmayı bizzat orada varlık göstermekteyiz. Bu da Türkiye'ye karşı birçok devletin artık tavır belirtmesini gerektirmiştir. Bu sebeple bence Libya örneği Türk dış politikasını uzun yıllar çokça konuşulacak bir hale gelmiştir. Libya sürecinin arkasında yatan şey, Batılılar gözünde, cihatçı mantık kazanacak mı kaybedecek mi sorusudur. Ya da Müslüman kardeşlerin kazanıp kazanmadığı sorgulamasıdır. Yine Fransa'nın buradaki en büyük korkusu, Türkiye'nin Kuzey Afrika ve Sahra altı Afrika devletleri için bir model olmasıdır. Fransız akademisyenlerden de Türkiye'nin bu bağlamda Fransa'dan daha güçlü bir konumda olduğunu söyleyenler de vardır. Bugün Fransa'da 500 bin Türk kökenli vatandaş vardır ve Müslümanlar Fransızlar da Türkiye'ye önem vermektedir. Birçok yerde zikrettiğim gibi Türkiye'nin Diaspora

Bakanlığına ihtiyacı olduğunu vurgulamak istiyorum.

Türkiye neden birden Libya ile bu kadar yoğun ilgilenmeye başlamıştır diye sorulursa birçok tarihsel, politik ve ekonomik nedenlerin yanında son dönemdeki Doğu Akdeniz gerginliği yüzünden demek yanlış olmayacaktır. Buradaki enerji güvenliğinde Türkiye bir tehdit olarak görülmektedir. Libya'daki nüfuz ve etki kapasitesine baktığımızda da Türkiye'nin nüfuzunun ve etki kapasitesinin daha fazla olduğunu görmekteyiz. Bu duruma bakılınca Fransızlar'ın eski kolonyalist mantıkla burada gücünü kaybettikleri ortaya çıkmaktadır. Tüm bunların yanında Müslüman kimliğiyle burada baskın olan bir Türkiye vardır. Tabi Türkiye'nin de burada olmasının ekonomik nedenleri vardır çünkü pandemi süreci ve sonrasında Türkiye'nin başka ve yeni kaynaklara ihtiyacı olacaktır. Bu kaynaklardan birinin de Libya olduğunu görebilmekteyiz. Bu sebeple Libya'nın Türkiye'nin siyasal, ekonomik ve jeopolitik gücünü artırması gibi çok ciddi artılarından bahsetmekteyiz çünkü burada aynı zamanda birçok mücadelenin de var olduğuna şahit

olmaktayız. Türkiye, hem Doğu Akdeniz'de hem Kıbrıs'ta hem Suriye'de hem de Libya'da ciddi bir güç sahibi olarak karşımıza çıkmaktadır. Politik boyutla ekonomi iç içe girmektedir. Ama bir unsur daha çok önemlidir. Devletler hukuku. Bizim devletler hukukçusu ve hatta Dünya genelinde devlet hukukçularını yetiştirenleri yetiştirmemiz gerekmektedir. Bu hedef, Türk dış politikasının öncelikli hedefleri arasına mutlaka girmelidir.

Öte yandan Cumhurbaşkanı'nın normalleşme sürecinde ziyarete gittiği ilk yerin Katar olduğunu görmekteyiz. Katar'ın ne ifade ettiği sorusu ve Körfez'deki dengeler üstüne düşünülmesi gerekmektedir. Yine önemli bir başka konu Fransa'nın yaşanan ikili gerginlikler sonrasında adeta "ya Türkiye ya ben" diyerek NATO'ya bir rest çekmesidir. Fakat NATO, Fransa'nın beklediği karşılığı vermemiştir çünkü Türkiye olmadan büyük bir boşluk ve risk oluşacağı bilinmektedir. Bununla birlikte Fransa'nın ABD ile karşı karşıya gelmesi, Almanya ile sorunlarının olması da ayrıca dikkat çekmektedir.

Suriye sorunu da pandemi sürecinde sıcaklığını korumaya devam etmiştir. Son

olarak geçtiğimiz gün İran’da olması gereken toplantı da yine sanal ortamda gerçekleşmiştir. Gelişmelere baktığımızda Türkiye’nin Suriye konusunda daha sessiz kaldığını fakat Libya’da avantajı eline aldığını alt metinlere baktığımızda görebilmekteyiz.

Hem Libya, hem de Suriye’de ters kutuplarda olmamıza rağmen Ruslarla ilişkilerimizin de iyi olduğunu görmekteyiz. Uzlaşacak bir zemin bulmaya da devam etmekteyiz. Bu sebeple pandemi döneminde de ilişkiler iyi gitti diyebilmekteyiz.

Çin - Türkiye ilişkilerine baktığımızda da Türkiye tedarik zincirinde Çin’den dolayı ortaya çıkan boşluğu alabilir miyiz diye düşünmektedir. Aynı şey Kara Afrika’sında da görülmektedir. Herkes Çin’den kalan boşluğu doldurmanın bir yolunu aramaktadır ki Türkiye’de bu yolu arayan devletlerdendir.

Bu dönemde Türk Alman ilişkilerinde bir problem yaşanmamış hatta kısmi bir yakınlaşma görülmüştür. Türk - AB ilişkilerinde Fransa sebebiyle bir yakınlaşma söz konusu değildir. Türkiye,

Sahra Afrika’sı politikalarını eskisi gibi sürdürmeye devam etmiştir. Latin Amerika devletleriyle de ilişkilerini de sürdürmüştür. Bu dönemde Türkiye kendi güvenliği açısından hayati olan güney sınırındaki PKK’ya yönelik operasyonlarını sürdürmüştür. Korona döneminde Eski bakan ve büyükelçi Volkan Bozkır’ın Birleşmiş Milletler’de ilk defa Türkiye adına genel kurul başkanlığını alması önemlidir. Üst düzey heyetlerin de bu dönemde yaptığı ziyaret ve görüşmelerin aktif olarak sürdüğü görülmektedir.

Bu döneme son olarak genel bir pencereden bakınca dost ve düşman kavramlarının olmadığı ve bu kavramların ve çok hızlı değiştiği görülebilmektedir. Düşmanlığın arttığından dostluğun ise kalmadığından bahsedilebilmektedir. Dostluktan kastımın dayanışma olduğunun altını çizmek istiyorum. Strateji olaraksa “eğer dost olamıyorsak en azından düşman da olmamayı” tercih etmeliyiz. Bu da stratejik olarak önemli bir başka noktadır. Aynı zamanda uluslararası alanda barış için öncü olunmalıdır çünkü barışı isteyen ilk taraf olmak güçsüz olduğunuzu göstermeyecektir. Güç, savaşmak değil karşı tarafı caydırmaktır.

Türkiye'nin bence Fransa ve İsrail ilişkilerinin düzeltilmesi için arabuluculara ihtiyacı vardır. Özellikle İsrail ile ilişkilerin düzeltilmesi gerektiğini düşünmekteyim. Çünkü bu ilişkilerin kötü olması hem taraflara hem de bölgeye zarar vermektedir. İlişkilerde "nasıl iyi olabilirim" diye düşünmek gereklidir. Bu

sebeple Türkiye'nin dost sayısını artırması gerekmektedir. Son olarak Türkiye'nin korona sürecinde izlediği iç ve dış siyasetin başarılı olduğunu düşünmekteyim. Gelecekte neler olur bilemem ama elindeki imkânlarla bu süreci iyi yönettiğini söyleyebilirim.